

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Wenzel Gusztáv:

A városi lét jellemzői¹

Városoknak oly községeket nevezek, melyek társadalmi létük teljesebb és több oldalú kifejtése, s közgazdaságilag nem kevésbé jelentékenyebb, mint jogilag fontosabb rendezésénél fogva, a népélet és az államlét egészében nemcsak kitünőbb állást foglalnak el, hanem melyek szemben más községekkel az anyagi és szellemi művelődésnek mindannyi összpontosító fókáit képezik. Csak ezekről áll az, mit 35 évvel ezelőtt Hetényi János egyik akadémiai pályamunkájában mondott, hogy ti. „a városok elejétől fogva legbiztosabb mérlegei voltak valamely ország műveltségének; ezek külsője már nyilván hirdeti a nemzet ízlését és műiparja fokát; belső életük mutatja a tudományok és művészetek állapotát; nagyságuk és népességük gyaníttatja az ország erejét és népszámát stb.; s hogy „nemcsak tükröi a városok a nép műveltségének, hanem első rangú és hatalmas eszközei is.”

Megjegyzendő:

1) A városi életnek szükségképi feltételezése és alapja a valamely országban fennálló községi rendszer. Ott ahol kifejett községi rendszer nincs, tulajdonképi városok sem keletkezhetnek. Mindamellett megtörténhet az is, hogy vándornépek által elfoglalt vidékeken is találtak városok, és pedig kétféle módon; vagy úgy hogy ezen városok az ily vidékeken már korábban létezett magasabb társadalmi műveltségnek történeti maradványai, melyek hol nagyobb, hol csekélyebb épségben még megvannak; vagy úgy hogy a foglaló nép közléte teljesebb kifejtése által a maga körében alkot társadalmilag nevezetesebb helyeket (p. o. vallásos és egyházi, politikai stb. céloknál fogva), melyek a nemesebb néprédek összpontosítása tekintetéből kitünőbb jelentőséget nyernek, és oly helységekké lesznek, melyek a körülményekhez képest szintén városoknak nevezhetők, sőt különös intézkedéseknek következtében, s kiválólag a nép nemzeti pietásának alapján valóságos városok is.

2) A dolog természetében fekszik, hogy a városok és a városi életnek keletkezésében mindig kettős momentumot kell megkülönböztetni, melyeknek egyikét belsőnek, másikat külsőnek jelezhetjük.

3) A belső momentumok a népéletnek mindazon anyagi és szellemi tényezői, melyek bizonyos helyen a társadalmi lét oly emelkedését és felvirágzását eredményezik, hogy városok keletkezésére ok és alkalom legyen. Közvetlenül az anyagi eredmények jönnek tekintetbe; név szerint az ipar és a kereskedés legtagabb értelmében, s mindazon társadalmi nyilatkozatok, melyek azokkal lényeges összefüggésben vannak. Néha megtörténik az is, hogy a közhatalom összpontosítása, p. o. fejedelmek székhelyein, városok keletkezésére szolgált alkalmat. De magában világos, hogy a társadalmi létnek itt feltételezett emelkedésére és felvirágzására a népszellem oly hatásos lendülete is szükséges, mely a régi költő szavának „Mens agit molem”² megfelel. Különböztetnem azt sem hagyhatjuk tekinteten kívül, hogy a városi élet kifejtésére és jellemére a helyi (geographiai, topographiai stb.) viszonyoknak szintén hatalmas befolyásuk van; úgy hogy a tengeri és a szárazföld belsejében fekvő városok; továbbá azon városok közt, melyek nagyobb folyók partján, vagy terjedelmes síkságon, vagy hegyeken, avagy völgyekben épülnek, szintén nevezetes a különbség.

4) A külső momentumok az államhatalomnak azon határozmányai, s a helybeli szabályozásnak azon intézkedései, melyek egy részről a városok keletkezésében oly társadalmi rendet biztosítanak, mely a városi élet felvirágzásának kívántatósága, s másrésztől maguknak a városoknak fennállását is kellőleg támogatják. S ezen határozmányok és intézkedések az államok alkotmányával és törvényhozási fejlettségé-

¹ Kétszáz évvel ezelőtt született Wenzel Gusztáv történész akadémikus (1812–1891). Reá emlékezve „Magyarország városai és városjogai a múltban és jelenben” c. művéből idézünk rövid részletet (Bp., 1877. 4–6.)

² Magyarul: az értelem (okosság) megmozgatja a tömeget, vagyis az ész uralkodik a világon. Vergilius Aeneidéből vett idézet.

vel, a nemzetek kultúrájával, a kor uralkodó eszméivel, a népek szellemével, vallásával, nemzetiségével stb. állnak legszorosabb összefüggésben; de mindig olyanoknak is kell lenni, hogy midőn a városok lakosainak erkölcsi törekvéseit nemesítik, egyszersmind szellemi és anyagi erejét is gerjesszék és buzdítsák.

5) Ezekhez képest az európai városok létében három történetileg nem kevésbé mint társadalmilag fontos fázist különböztethetünk meg: az alakulás konjunktúráit, a teljes fejlettség stádiumát; s a gyakorlati hatásnak, a nemesebb kultúra terjesztésében, és a vidéki élet szellemi és anyagi érdekei termékenyítésében mutatkozó iránylatait.

Habár fejtegetésemnek fő tárgya itt honi városainknak jogi állapotja a múltban és jelenben, – s ehhez képest az imént kiemelt tekinteteket különös figyelemmel hazánk városi életére vagyok hivatva méltatni: mindamelllett – miután mind a történelem, mind Európa mostani kulturái viszonyai határozott szolidaritást bizonyítanak Magyarországra és a civilizált külföld városi élete közt – itt általánosabb álláspontot kell elfoglalnom, mely ti. ezen szolidaritásnak is megfeleljen. S ez a pozitív objektivitásnak álláspontja, mely itt a múltra nem kevésbé mint a jelenre nézve az összehasonlító módszer alkalmaztatásában bírja súlypontját.

Ennek értelmében jogtörténeti fejtegetésem alapjául főképp azon tényezőket kell kalauzul követnem, melyek hazánkban szintúgy mint egész Európában a városok és városi élet keletkezését akképp eredményezték, a mint azok későbbi civilizációknak egyik főtámaszává lettek. A dogmatikus fejtegetés is ugyanazokat, az újabb idők fejleményeihez képest átalakult minőségek szerint, a jelenkor eredményeivel összefüggőleg veszi szemügyre.

A hagyományápolás helyzete és lehetőségei az iskolában¹

Az alap- és középfokú oktatási intézmények feladatai a történelem fejlődése során számos változáson estek át. Kezdetben csak az írás, olvasás, az alapkészségek és képességek elsajátítása volt a kötelezettségük. Ma főként az iskolára hárul az embertársaink, a haza, a kulturális örökség, a természeti környezet megbecsülésére való nevelés. A pedagógusok célja, hogy munkájuk során harmonikus személyiségeket képezzenek, amelybe beletartozik az együttműködés, a szolidaritásra, a környezettudatos magatartásra és a felelősségvállalásra történő nevelés, oktatás. Különösen nehéz helyzetbe kerülünk azonban e célok megvalósítása során, amennyiben nap, mint nap szembesülünk az értékek válságával, a technika és a média világának devalválódásával. A média reklámvilága sugározza felénk a globalizáció előtérbe kerülését. A globalizációval szembemennünk nem lehet, nem érdemes, bár sokszor tesszük fel magunkban a kérdést, hogy így nem tűnik-e el gyorsan a nemzeti identitásunk. Véleményem szerint nélkülözhetetlen marad a honismeret, mert emberi mivoltunk sajátossága, hogy szeretünk olyan emberi közösségekhez tartozni, mint a család, az iskola, az egyház, egy nyelvközösség vagy egy nemzet. Mindebből az következik, hogy az integráció és a globalizáció nem zárhatja ki világunkból a differenciálódást, azaz a különbségekhez való ragaszkodást. Úgy gondolom, hogy az életünkbe, a mindennapjainkba be kell építeni a hon- és népismeretet, a helytörténettel való foglalkozást, s erre nevelni kell a tanítványainkat is. A Honismereti Szövetség alapszabálya (1998) szerint ez a tevékenység magában foglalja a nemzeti tudat ébrentartását, a hagyományok tudatos ápolását, továbbá értékmentő és értékörző kezdeményezések támogatását és az abban való részvételt.² Úgy vélem, hogy e célok megvalósításában szerepet kell vállalniuk az iskoláknak, ki kell használniuk az intézményük és az ott tanulók és tanítók érdeklődését, valamint tudását. A tanítás-tanulás folyamatának kiegészítésére pedig remek lehetőségeket nyújtanak azok a projektek, amelyeket a közművelődési intézmények kínálnak számunkra. Az utóbbi évek nagy változásokat hoztak az oktatásban, sok hasznos kezdeményezés történt, néhány jól megírt honismereti tankönyv készült, egyre több tantárgy oktatásába vonhatjuk be e diszciplína eredményeit.

¹ A cikk a szerzőnek a Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesület XII. megyei honismereti találkozóján, Dombóváron 2011. szept. 24-én elhangzott „Honismeret az iskolában” c. előadásának írásos változata.

² Az alapszabályzat a honismeret feladatait és céljait így határozza meg: „A szülőföld, a lakó- és munkahely, a szűkebb és tágabb haza történetének, természeti és gazdasági értékeinek, népletének, kulturális hagyományainak ismeretét, tisztelétét, szeretetét, továbbá mind a szűkebb, mind a tágabb hazához való minél szorosabb érzelmi és érzelmi kötődést jelenti.”

Helyzet és lehetőségek az intézményen belül

Alapvető feltevésünk, hogy az iskolának, az oktatási intézménynek kiemelkedő szerepe van a tehetségek kiválasztásában, gondozásában. Ezt mutatja a Mönks-Renzulli-féle modell,³ melynek lényege, hogy három környezeti tényező játszik döntő szerepet a gyerek tehetségének kibontakozásában: az iskola, a család és a társak. Az iskola adja a motivációt, a család felel a tehetségért, a társak pedig a kreativitást, az együttgondolkodás és az együttes cselekvés örömeit biztosítják. Ezt egészíti ki a Tannenbaum által szerkesztett modell,⁴ amely az egész folyamatot egy tölcserhez hasonlítja, amelyben a végcél a tanuló hatékony, differenciált fejlesztése. Mindkét modell hűen tükrözi azt, hogy a közösségi tevékenység, a közösségi munka nagy lehetőségeket biztosít a tehetséggondozásban, a gyerekek differenciált foglalkoztatásában. A szűrés, kiválasztás számos lehetőséget nyújt a honismerettel foglalkozó szakemberek, tanárok számára, a honismereti ismeretek, képességek fejleszthetők versenyeken, vetélkedőkön, nyári programokon, szakmai kirándulásosokon, egyéni tanulási tervek kidolgozásán, mentorok alkalmazásán keresztül.

Fontos kérdés azonban, hogy mennyire alkalmas a magyar oktatási rendszer a képességek fejlesztésére. Az a véleményem, hogy vannak erősségek és fejlesztendő területek az oktatásunk terén. Erősségnek tekintem a törvényi szabályozást, mert a kereteket meghatározó jogszabályok megfelelőek. Jól működik az országban a speciális tehetségfejlesztés, sok versenyen vehetnek részt tanulóink, logikusan felépített versenyrendszeren keresztül mutathatják meg a képességeiket. Fejlesztendő területek is találhatóak azonban a rendszerben, mint például a komplex, több művelődési intézményt átfogó programok számának növelése, bár ezen a téren nagy előrelépés tapasztalható az elmúlt években. Továbbképzésekre van szükség: az új szerepekre a tantestületnek fel kell készülnie, így a tanórán történő differenciált fejlesztésre, a tehetségkeresésre és azonosításra, az oktatási folyamatok, tanórák, tantárgyak elemzésére, hogy az egyes tantárgyak megvalósítják-e a tantervben előírtakat.

A jelenleg még hatályos törvényi szabályozást a 2007-ben kiadott törvénymódosítás jelenti.⁵ A módosítás szerint az oktató-nevelő munkában kiemelt cél az esélyegyenlőség, a szakszerűség, a minőség és a hatékonyság. Munkánk során – a NAT 2007-es módosítása miatt – fontos terület a kulcskompetenciák fejlesztése. Minden egyénnek szüksége van ezekre a készségekre, hogy a későbbi élete során a tudásalapú társadalomban megtalálja a személyes boldogulását, és sikeres, aktív állampolgárrá válhasson. A készségek és képességek kizárólag a tanulók tevékenységein keresztül fejleszthetők, minél több olyan feladat szükséges tehát, amely a tanulók önálló munkavégzését igényli. A fejlesztendő kulcskompetenciák az anyanyelvi kommunikáció, az idegen nyelvi kommunikáció, a matematikai kompetencia, a természettudományos kompetencia, a digitális kompetencia, a hatékony, önálló tanulás, a szociális és állampolgári kompetencia, a kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, valamint az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség. Ezen kompetenciák között többhöz is kapcsolódnak olyan követelmények, melyek a honismerethez köthetők. Az anyanyelvi oktatás során a szókinés gyarapítása, a kommunikáció típusaiban és eszközeiben való jártasság fejlesztése érhető el előadások, bemutatók, prezentációk, kiselőadások megtartásán keresztül. A környezettudatos magatartás a természettudományos, a honismereti felkészítés a digitális kompetencia kialakítását és fejlesztését segíti. Természetesen a történelemtanárok mindig is a legfőbb felelősséget vállalják a hon megismerésében; az állampolgári kompetencia és a kulturális kompetencia az ő területük. Ide tartozik például az ember, az embercsoportok iránti tiszteletadásra való nevelés, a patriotizmus (a lakóhely, a haza szeretetének) kialakítása, az iskolatörténet, a kulturális tartalmak, érzések, gondolatok befogadása, kifejezése. A kezdeményezőképeség kialakítása nagyon fontos szelete életünknek. Elérendő, hogy a diákok magukénak érezzék a környezetük szépítését, egy-egy szobor körüli terület rendbehozatalát. Ezt a képességet fejleszthetjük azzal is, hogy őseik, egykori tanáraik sírjainak rendbehozatalában segítjük őket, esetleg csoportosan megyünk sírokhoz, együtt töltünk velük iskolai vagy nemzeti ünnepeket.

Az elemzésből kitűnik tehát, hogy a honismeret több oktatási területen is megjelenik. Mindehhez hozzátartozik, hogy szinte minden tantárgy tantervében található honismereti tartalom. Egy önálló tantárgy jelenik meg a tantervi követelmények között, amelyben két éven át heti félóra áll az általános iskolai oktatás rendelkezésére, ez pedig a hon- és népismeret. A tanórák során foglalkoznak a diákok Magyarországtól társadalomtörténetével, településtörténetével, néprajzi tájaival, régióival, népcsoportjai-

³ F. J. Mönks – I. H. Ypenburg: A nagyon tehetséges gyerekek. Akkord Kiadó, Bp., 1998. 26.; F. J. Mönks – A. M. P. Knoers: Fejlődéslélektan. Urbis Könyvkiadó, Bp., 2004. 184–186.; Gyarmathy Éva: A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása. ELTE Eötvös Kiadó, Bp., 2006. 27.

⁴ Falus Iván (szerk.): Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2003. 430.; Gyarmathy Éva: IQ és tehetség. Pszichológiai Szemle Könyvtára 5. Akadémiai Kiadó, Bp., 127–154.

⁵ A Kormány 202/2007. (VII. 31.) rendelete A Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet módosításáról.

val. Mindezek során megismerkednek a magyar paraszti kultúrával, annak szépirodalmi megőrkítésével, a fogyasztói társadalom és a népi hagyományok értékeinek összevetésével, a népi kultúra forrásanyagának feldolgozásával, a népszokásokkal, hiedelmekkel, népmesékkel, népi játékokkal, a népi hétköznappal és ünnepnapokkal. A hon- és népismeret tanítása mellett megtalálhatók a honismereti tartalmak – az alsó tagozattól egészen az érettségig – a történelem, az anyanyelvi nevelés, a természetismeret, a földrajz, a biológia, a vizuális nevelés, az ének-zene, a testnevelés, a társadalomismeret, a technika és az osztályfőnöki órák keretében is. A kérdés, hogy ezek a tantervek valóban beépülnek-e a mindennapokba, az iskolai munkába. Ennek ellenőrzése, véleményem szerint, nagy kíváncsiságot magától.

A következő kérdés, hogy a történelem és társadalomismeret tanító tanárok mennyi időt, szakorát tudnak fordítani múzeum- és levéltár-látogatásra, helytörténetre, iskolatörténetre. Az alábbi táblázat a székszárdi Garay János Gimnázium, iskolám hatályos tantervének és tanmeneteinek áttekintése nyomán készült. Megállapítható, hogy a tömör tananyagok mellett egy-egy tanévben mindössze 2-3 tanórán tudunk ellátogatni művelődési közintézményekbe, ekkor tudunk a tanulókkal beszélgetni a szűkebb és tágabb pátriánk történelméről és hagyományairól.

Hon- és népismeret – 5–6. évf.	0,5 – 0,5 óra/hét	
Tört. és társ. ismeret – 5. évf.	3 óra 3 óra	Múzeumlátogatás Helytörténet
Tört. és társ. ismeret – 6. évf.	2 óra 2 óra	Múzeumlátogatás Helytörténet
Tört. és társ. ismeret – 7. évf.	2 óra 2 óra	Múzeumlátogatás Helytörténet
Tört. és társ. ismeret – 8. évf.	2 óra 2 óra	Múzeumlátogatás Helytörténet
Történelem – 9. évf.	2 óra	Múzeumlátogatás
Történelem – 10. évf.	–	–
Történelem – 11. évf.	2 óra	Levéltári tevékenység, helytörténet
Történelem – 12. évf.	7 óra	Állampolgári ismeretek, helytörténet

A következőkben arra a két kérdésre szeretnénk választ adni, hogy az oktatás során milyen lehetőségek vannak az intézményen belüli, illetve intézményen kívüli hagyományápolásra.

Az iskola épületén belül az egyik legfontosabb feladatunk, hogy megünnepeljük az állami ünnepek túl pl. a honismeret napját (március 24.). Fontos továbbá, hogy az iskolatörténeti kutatómunkába bevonjuk a diákokat. Ehhez célszerű egy honismereti kör létrehozása,⁶ egy iskolamúzeum megteremtése, ahová a gyerekek gyűjthetnek relikviákat, s amit a tanév során bármikor meglátogathatnak az iskola diákjai. Célszerű a honismereti kör tevékenységébe bevonni a helytörténettel foglalkozó kollégáinkat, érdemes e körnek felkészülni iskolai és városi ünnepekre, és lehetőséget nyújt a kör néprajzi értékek, emlékek felkutatására, kézműves hagyományok ápolására is. Mindemellát alkalmanként neves előadók meghívásával színesíthetjük a honismereti munkánkat, az iskolanapok szervezésébe is be lehet vonni a régió kutatóit, e napon, napokon előadások tartására kérhetjük őket egy-egy kisebb, érdekes témában. Hasznos dolog tehát e körrel tudományos vizsgálódást is végeztetni, megtanítani a diákoknak a tudományos dolgozatok készítésének követelményeit (lábjegyzetek, irodalomjegyzék stb.). Ezen megfontolás alapján készült el gimnáziumunk egykori igazgatójának, Zentai Andrásnak az irányító munkája nyomán 16 dolgozat egy iskolatörténeti pályázatra, amelyet a Garay János Gimnázium centenáriuma írt ki iskolánk.⁷ Bekapcsolódhattunk országos diáktagozatok működtetésébe is, ilyen volt a Garay János Gimnázium Széchenyi Köre, mely 1995-től tíz éven át működött a vezetéssel, vetélkedőkön, kirándulásokon vettünk részt.

Célszerű, hogy a kör játékos programokat, játékos várostörténeti és iskolatörténeti megmértetést szervezzen az iskolanapok során az intézmény osztályai számára. Hasznos, ha a megyei körök honis-

⁶ Országosan 300–500 honismereti szakkörrel tudunk; megszűnnek, újra létrejönnek, átalakulnak, s vannak, melyek évtizedekig működnek. Iskolánkban 1992 és 1996 között működött szakkör, majd e tanévtől kezdve a vezetéssel működik egy 25 fős csoport, akikkel vállaltuk e tevékenység újraindítását.

⁷ 1996-ban ünnepelte a gimnázium fennállásának 100. évfordulóját. A két legjobban sikerült dolgozat bekerült a nevezetes alkalomra készített centenáriumi évkönyvbe is.

mereti vetélkedőket szerveznek, manapság azonban problémát jelent ezek anyagi támogatásának megoldása. Fontos továbbá, hogy az intézmények a nevelési programjukban hangsúlyt fektessenek a tanulmányi kirándulásokon kiállítások, várak, kastélyok megtekintésére, természetjáró túrák, erdei iskolák megszervezésére. Lehetőséget kell adni a legszorgalmasabb diákoknak, hogy iskolai költségen vehessenek részt nyári táborozásokon. Hangsúlyozzuk a diákok előtt a kirándulás, táborozás jutalom jellegét.

Az igazgatók egyik legfontosabb tevékenységének tartom, hogy készüljenek iskolai évkönyvek, alakuljon egy munkacsoport, amely azokat készíti, s kívánatosnak tartom, hogy a könyvekbe az elkészült honismereti dolgozatok, munkák, programok bekerüljenek. Ehhez kapcsolódva a diákoknak lehetőséget kell adni arra is, hogy a kiemelkedő pályamunkáikat, OKTV dolgozataikat,⁸ versenyfeladataikat az iskola és a város előtt bemutathassák. Jó keretet adhatnak minderre az iskolai napok. Ezen kívül mi a gimnáziumunkban a kultúra napján, az iskola által szervezett „tudomány hete” elnevezésű program során lehetőséget biztosítunk a tehetséges diákjainknak, hogy előadhassák kutatásaik eredményét. Sajnálatos, hogy az értékes, sokszor 30-50 oldalas dolgozatoknak, OKTV-n helyezést elért tanulók pályamunkáinak bemutatására⁹ iskolán kívül kevés alkalom kínálkozik. Létezik a Tolna Megyei Levéltárnak egy pályázata, ahol sok évtizede kutató kollégákkal kell „megmérkőzniük” a diákoknak, más megkeresés és érdeklődés azonban nem történik.

A középiskolákban a legnagyobb lehetőség arra, hogy bemutassák a helytörténet, honismeret irányában végzett munkájukat, a történelem érettségi szóbeli feleletek kapcsán adódik. A középszintű szóbeli érettségi tételek között van lehetőségük¹⁰ az iskoláknak helytörténeti, iskolatörténeti témákat kijelölni. Tapasztalatom szerint Tolna megyében sok iskola nem él ezzel a lehetőséggel, pedig nagyon fontos lenne, hogy a diákok ismerjenek egy-két helytörténeti időszakot, s tudjanak valamit iskolájuk történetéből. A Garay János Gimnáziumban két tétel e témakörből kerül ki, az egyik elvárja, hogy az iskola történetének főbb eseményeit ismerjék a tanulók, a másik során pedig az 1956-os forradalom Tolna megyei eseményeiről adnak számot a diákjaink.

Az iskolában töltött évek során célszerű, ha több tantárgy óráin is beszélünk az iskoláról, az iskola történetéről, névadójáról. Készíttessünk trikókat, dresszeket, jelvényeket, amelyek az iskolába járókat és az ott tanítókat a közösséghez kötik. Figyeljünk arra, hogy a diákok megismerjék a tanárok publikációit is. Javasoljuk azt is, hogy az évkönyvekben mindig legyen egy kb. 10 oldalas összefoglalás az iskola történetéről, amit a diákok szívesen elolvassanak.

Lehetőségek az iskola és más intézmények kapcsolatában

Az iskolák egyedül nem képesek azonban megoldani a honismerettel, helytörténettel kapcsolatos feladatokat. Nincs is szükség erre, hiszen a közművelődési intézmények egyre inkább teljesítik a kompetencialapú oktatás elvárásait, kiállításait, termékeit átalakítják az új kihívásoknak, diákbárat intézményeket hoznak létre. A közművelődési intézmények és az iskolák együtt tudnak dolgozni, sőt rászorulnak egymás segítségére. Ezt támasztja alá az alábbi táblázat is,¹¹ mely alapján megállapítható, hogy a múzeumi látogatók harmada diák.

Intézményi kör	Összes látogató		Ebből diák		Összesből diák belépők (%)	
	2003	2005	2003	2005	2003	2005
Állami fenntartású múzeumok viszonylatában	2 229 343	3 246 066	755 341	1 093 209	34%	34%
Összes magyarországi muzeális intézmény viszonylatában	10 017 768	11 596 772	3 612 599	4 093 701	36%	35%

⁸ Történelemből az országos középiskolai tanulmányi versenyen a választható három téma közül az egyik mindig helytörténeti.

⁹ Tanítványaim néhány sikeres dolgozatának címe: „A holokauszt Bonyhádon” (3. helyezés); „Az ozorai vár” (5. helyezés); „Az oktatásügy Tolna megyében a dualizmus időszakában” (7. helyezés); „A nőképzés megindulása Szekszárdon” (különdíj a Tolna Megyei Levéltár pályázatán); „Hétköznapok a Duna mentén a XVI–XVII. század fordulóján” (OKTV 17. helyezés); „Adalékok a Bátaszék-Mohács vasútvonal történetéhez” (TUDOK 1. helyezés); „A szekszárdi Kaszinó” (diákköri dolgozat, a bírálók által azonnali megjelentésre javasolt).

¹⁰ A VII. témakörben 2-4 tétel (legalább 2-nek kell lennie) lehet helytörténeti. E témakör azonban kihagyható, szabadon választható.

¹¹ www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=36167

Egy 1995-ben készült vizsgálat alapvető problémákat vetett fel az közművelődési intézményekkel kapcsolatosan.¹² Megállapították ugyanis, hogy a kiállítások inkább a felnőtteknek, felnőttekhez szólnak, semmint a gyerekekhez. Nincsenek feldolgozási módszerek, nincs a diákoknak sem személyes, sem iskolai, sem pedig múzeumi motivációjuk. A foglalkozások hagyományosak, kézműves vagy történelmi kort megidéző munkálkodások. Sok intézményt inkább rendezvények, hangversenyek, előadástek megvalósítására használnak. A foglalkozások során nincs interaktivitás, kreatív foglalkozások keltenek inkább, illetve a látványelemek alkalmazása. További lehetőségeket lát a tanulmány abban is, hogy a diákok megtapogassák, megérezzék azokat a tárgyakat, amiket megnéznék, ezt nevezzük a „Látom, hallom, érzem” effektusnak. A tanulmány nyomán a következő években konferenciákon tárják fel a megoldási lehetőségeket,¹³ s megszületik a múzeumpedagógia fogalma, amely új módszereket, célokat fogalmaz meg, előtérbe kerül az intézményekben a gyerekekkel való foglalkozás: „A múzeumpedagógia oktató, nevelő és ismeretterjesztő céllal közvetíti a látogatók számára a múzeumokban felhalmozott tudást és ismereteket, az életkori sajátosságoknak és a célsoportnak megfelelő módszerekkel. A múzeumpedagógiai tevékenységek célja, hogy a múzeumok gyűjteményei, kiállításai értelmezhetővé és hasznosíthatóvá váljanak a látogatók, jelen pályázat keretében kiemelten a formális oktatásban részt vevő gyermek- és ifjúsági korosztály számára.”¹⁴

A múzeumpedagógia tágabb értelmezése szerint minden múzeumlátogató csoportra hatni kell a múzeumpedagógia nevelési eszköztárszerével, szűkebb értelmezése szerint viszont a tanulócsoporthoz részre múzeumi foglalkozások – múzeumpedagógiai órák és múzeumpedagógiai foglalkozások – tartását irányozza elő. A múzeumpedagógiai órákon a tematikus tárlatvezetést, az ahhoz kapcsolódó beszélgetést, számítógépes (power point) anyagok, videofilm megtekintését, illetve az ismeretek feladatlapos feldolgozását ajánlják föl. A tematikus múzeumpedagógiai órán elsősorban az ismeretszerzést, az ismeretek rögzítését tűzik ki célul. A múzeumpedagógiai foglalkozások, foglalkozás-sorozatok során viszont a résztvevők ősi mesterségek munkáját elevenítik fel tematikusan; rajzokat, festményeket készítenek, élethelyzeteket mutatnak be, helytörténeti emlékeket tekintenek meg, filmvetítést tartanak, feladatlapokat töltenek ki, régi szokásokat elevenítenek fel, adott korban használt tárgyakat készítenek, amelyeket haza is vihetnek a tanulók. A tematikus múzeumpedagógiai foglalkozásokon gyakorlati feladatok megoldása, élethelyzetek bemutatása a cél. Természetesen ez nem jelenti a hagyományos, korábban megszokott előadások teljes mellőzését, de a diákok korához, érdeklődéséhez közelebb álló módszerek kerültek előtérbe.¹⁵

A művelődési intézmények, közgyűjtemények – múzeumok, levéltárak, könyvtárak – így válnak a tanulás fő színterévé. A tanulás iránt elkötelezett diákok számára az önálló tanulást kínálják, további kutatásra ösztönöznek, ezáltal áthelyeződik a hangsúly a tudásról, az ismeretek megtanulásáról a képesség és készség fejlesztésre, a motiváltság kialakítására. A kreatív környezet a gyengébb képességűek részére is inspiráló hatású az ismeretszerzésre, élményszerűsége pedig maradandó hatással van a gyerekekre. A pedagógusok számára pedig – az élményeken túl – saját önképzésük, illetve szervezett továbbképzésük egyik fontos helyszínévé válnak a városi intézmények, amellyel, hogy saját diákjaik komplex megismerését segíti a múzeumban töltött idő.¹⁶ E célból folytatni kellene a II. Nemzeti Fejlesztési Terv (2007–2013) egyik oktatási célkitűzését, ti. hogy a budapesti Csodapalota mellett megvalósuljon az 50–70 csodapalotából álló hálózat. Ugyanígyen nagyszerű kezdeményezés a természettudományos tárgyak iránt érdeklődők számára az egrői Eszterházy Károly Főiskola főépületének tornyában létrejövő „Varázsterem”.

Az iskola és az intézmények közös munkájának, a sikernek a legfőbb záloga az iskolákkal való folyamatos együttműködés, a múzeumi foglalkozások tervezhetősége, a tanulók céltudatos felkészítése, valamint a múzeumpedagógus szakszerű felkészülése a múzeumi foglalkozásokra. A pedagógusok fel-

¹² www.anyegina.freeblog.hu. 2008. jan. 28. Múzeumpedagógia.

¹³ A konferenciák címei: „Múzeum az iskolában”; „Iskola a múzeumban”; „Kicsomagolt Múzeum”; „Kortársak a múzeumban”; „Ingeny se kell”. A felnőttnevelés kérdése is felmerült 2009 májusában Széphalmon, a Magyar Nyelv Múzeumban tartott első múzeumandragógiai konferencián.

¹⁴ A múzeumpedagógia fogalmának meghatározása a TÁMOP-3.2.8/B Útmutatójában.

¹⁵ A Wosinsky Mór Megyei Múzeum (Tolna megye) évek óta remek éves tematikát készít a gyerekeknek, amelyeken minden korosztály részt vehet. Például: Interaktív foglalkozás óvodásoknak; múzeumi órák (6 alkalom); múzeumi szakkör (7–8. osztályosok számára 10 alkalom). Mindez a múzeumi szakágakra épül: régészet, néprajz, irodalom, újkortörténet, képző- és iparművészet. Van emellett múzeumi nyári tábor, játszóház, múzeumi szabadegetem 14–18 éveseknek, egész napos családi foglalkoztató, játszóház. Lásd: www.wmmm.hu.

¹⁶ Ez segíti az „Lifelong learning” stratégia megvalósulását a pedagógiában.

adata, hogy a múzeumban töltött órák ne a félév vagy a tanév végére essenek, hanem az adott tananyag elvégzéséhez kapcsolódóan tervezzük azokat, annak kiegészítései legyenek. A tanár készítse elő, hogy mit fognak látni a diákok, majd a látottakat, a tapasztalatokat rögzítsék egy záró óra keretében.

Összefoglalásként azt állapíthatjuk meg, hogy a múzeumok, a közintézmények, a település összefogására van szükség a modern múzeumpedagógiai tematika elsajátításához. Első lépésként együttműködési, partnerségi megállapodást kell kötni a régióbeli iskolákkal, pedagógus-muzeológus munkacsoportokat kell létrehozni, korosztályokra, tantárgyakra lebontott foglalkozássorozatokot kell hirdetni, az utazáshoz meg kell teremteni az infrastrukturális és anyagi hátteret, módszertani kellékeket, segédanyagokat kell készíttetni, s hasznos, tudatosan felépített továbbképzési rendszert célszerű létrehozni.¹⁷ A megállapodás értelmében évente minden tanuló legalább kétszer jusson el valamilyen közgyűjteménybe, a múzeumpedagógusok vállalják, hogy kihelyezett foglalkozást tartanak az iskolában. Mindezek által az intézmények társadalmi beágyazottsága és elfogadottsága a településen és a régióban megnövekszik. Elkerülhetetlen, hogy a jövő intézményei szolgáltató, élményszerű és látogatóbarát egységek legyenek.

Az iskolán kívüli hagyományápolásra még más lehetőségeink is vannak. Célszerű a diákokkal elmenni városi rendezvényekre, az anyagi lehetőségek függvényében kirándulásokat szervezni, megtekinteni a közeli, majd a távolabbi, híresebb történelmi-irodalmi emlékhelyeket. Érdemes a közelben folyó híres mesterek műhelyeit, a település üzemait is felkeresni. Úgy vélem, hogy fiatalítás céljából be kellene vonnunk a középiskolásokot tagként a szervezett honismereti munkába. S hagyományainkhoz híven támogatni kell a megyei legjobb, legszorgalmasabb diákok eljuttatását a korosztályos legnagyobb rendezvényre, az Országos Honismereti Ifjúsági Akadémiára.

Reményeim szerint dolgozatomban rávilágítottam, hogy a törvényi háttér biztosítja a honismereti tartalmak gyakorlását és megvalósítását az iskolában. A szakemberek felelőssége, hogy a globalizáció fontossága mellett életünkben szerepet kapjon a különbözőségeink megőrzése és a hagyományok ápolása. Megváltozott világunk, nehéz anyagi helyzetünk ellenére sok lehetőségünk van arra, hogy diákjainkban tápláljuk a hazaszeretetet, a közeli és távoli tájak megismerésének elengedhetetlen igényét. Honismereti szakköröm első perceiben Cassiodorust, az ókori íróit idéztem, mert szavai hűen tükrözik, hogy mit veszíthetünk, ha nem figyelünk kellőképpen a honunk megismerésére: „*Óseid emléket éjjel-nappal idézd fel, kutasd néped bölcsőjét, őrizd meg a történet tények és évkönyvek okmányait, mert nem szép dolog az, ha saját hazádban, mint idegen jársz.*”

Gesztesi Enikő

„ÉLETÚT”

Önéletírói pályázat időseknek, nyugdíjasoknak

A Nemzeti Erőforrás Minisztérium a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézettel közösen pályázatot hirdet 60 év feletti természetes személyek számára. A pályázat során a pályázóktól *önéletírásokat, visszaemlékezéseket* várnak az alábbi témakörök valamelyikében: személyes múlt, az életút egy-egy eseményének, valamely emlékezetes pillanatának, esetleg egy történelmi pillanatnak a megírása.

A pályázó egy témakörben adhat be pályázatot levélben vagy elektronikus úton (e-mailben). A pályázat úgy is benyújtható, ha azt a nagyszülő unokája segítségével valósítja meg. Ebben az esetben a nagyszülővel – a fenti témakörökben – készített interjú formájában is elfogadjuk pályaművet, melyet a nagyszülő nyújthat be.

A beérkezett pályaműveket szakmai bírálóbizottság bírálja el, a legjobb pályázatot beküldők pénzjutalomban, illetve ajándékcsomagban részesülnek.

A pályázatok beadásának határideje **2012. február 15.**

A részletes pályázati felhívás az alábbi honlapról tölthető le:

<http://nyugdij.kormany.hu/palyazatok>

¹⁷ Ilyet indított a Wosinsky Mór Megyei Múzeum 2011 novemberében „Iskolák és múzeumok partnersége – pedagógus továbbképzés” címmel.